

VARGA GÁBOR

LOMBHULLÁSBAN III.

1. Negyvenkilenc

Társadalom

Miközben a Nagyváradi Szigligeti Színház ambíciós fiatal társulata babért babérra arat Tadeusz Slobodzianek kortárs lengyel drámaíró *A mi osztályunk* című darabjának színrevitelével, az alatt „a mi osztályunk”, a néhai nagyváradi 5. Sz. Ipari Líceum 1966-ban végzett XI. B osztálya immár szép lassan eljutott a maga 49. érettségi találkozásának a megszervezéséhez. Ahhoz az amúgy minden csinnadrattát mellőző „névsorolvasáshoz”, a bármiféle fesztivizmust nélkülöző csendes, meghitt együttléthez, amelynek alkalmával két-három órás kötetlen beszélgetésen számba vétetett, hogy a hajdani 27 fős osztályból mi lett, kit hova, merre vetett a Sors, ki mire vitte az életben, s bizony immár nyolc esetben arról is be kellett számolni, hogy kinek hol és mikor ért véget a földi pályafutása... *Arany, Balogh, Balogh, Bede, Bódi, Cseke, Darvas, Dombi, Fráter...* mondtátok fel az osztálynévsort jó néhányan kívülről, még 49 esztendő távlatából is, s a sorra jövőnek – ha nem is az egykori osztályteremben, Tárnoky Gyuri bácsi derűs tekintetű fényképe előtt (arra majd jövőre, a fél évszázados évforduló megünneplése során kerítetek sort, ha a Fennvaló is úgy akarja!) – illet, tisztességesen a többiek kíváncsi tekintetébe nézve, keresetlen szavakkal, őszintén beszámolnia a maga sorsának alakulásáról. Arról a 49 esztendőről, amelynek során a hajdani világmegváltó terveket dédelgető, csillogó szemű fiúk és lányok mára már derűsen nosztalgizáló nagymamákká és nagypapákká szelídültek...

„A Történelem dohogó mozdonya / csak arra száguld, amerre mi engedjük. / Mert a jövőt az erő dönti el, / s az erő bennünk van, mibennünk!” – hangzott az annak idején az iskola könyvtárban önmagatok által kiválasztott osztály-mottó (Majtényi Erik *Szebb emberöltők küszöbén* című verséből), s ha a hurrá-optimista hangulatból a nagybetűs ÉLET egyhamar kijózaní-

VARGA GÁBOR próza- és drámaíró (1948, Nagyvárad). Vegyészmérnök, főkutató, az Irodalmi Kerekasztal titkára a hetvenes években. 1991-ig a Bihar megyei RMDSZ elnöke, majd államtitkár, az Állami Találmányi és Védjegyhivatal vezérigazgatója Bukarestben (1996–2003). Legutóbbi kötete: *Confessionis* (memoár, 2014).

tott is mindannyiótokat, a számvetést elvégezve azért csendes elégedettséggel állapíthatjátok meg, „a mi osztályunk” is becsülettel helytállt az évtizedes „szürke szerdák”, a gyomor- és gerincpróbáló mindennapok kíméletet nem ismerő próbatételeiben, s *megfogyva bár, de törve nem* „a mi osztályunk” is megadta a maga szerény, de letagadhatatlan obulusát mindahoz, amit egyrészt *rendszerültásként*, másrészt *ezredfordulóként*, s ismét másként *európai integrációként* emleget majd a történelem...

Persze a kép meglehetősen tarka. Volt, aki el sem mozdult ez alatt az idő alatt Váradról, volt, aki most is

Élesdről jött be a találkozóra, akárcsak az 53 évvel ezelőtti 8. osztályos felvételi idején, volt, aki Nagyszalontáról, Zilahról, Temesvárról vagy éppenséggel Budapest valamelyik peremvárosából kerekedett fel, hogy szombaton 11 órakor ott legyen „az ISKOLA” bejárata előtt...

Mint ahogy az egyéni életsorsok alakulása terén sem igen különbözött ez „a mi osztályunk” Kelet-Közép-Európa hasonló kisközöségeinek a metamorfózisától. A fájdalmas úrt hagyó eltávozott kollégák életútját sem feledve, a legváltozatosabb karriereket vettük számba ezen a július végi meghitt találkozón: mindmáig bedolgozó kolozsvári egyetemi tanártól a nap-hosszat az interneten bóklászó hajdani raktárosnőig, unokagondozó nagymamától sikeres üzletember-feleséig, otthon kertészkedő valamikori középiskolai tanártól (s egyben épp újraválasztott egyházmegyei főgondnoktól) mindmáig magát agyonhajszoló aktív könyvelőnőig, igazságtalanul meghurcolt, majd váratlanul elment sikeres nőgyógyásztól az otthonában mindmáig helyét nem találó, a látása lassú elvesztésébe belenyugodni nem tudó, hajdan közéleti délibábokat űző egykori kutató-vegyésszmérnökig (azaz jelen sorok írójáig) a szakmák és a mesterségek legváltozatosabb keveréke elevenedett meg e néhány perces személyes beszámolók keresztmetszeteként. A végeredmény pedig egy se nem rosszabb, se nem jobb konglomerátum, mint ami e sokat próbált korosztály régióbeli általános számbavételének a végkövetkeztetéseként szokott elhangzani: igen, a hajdani „titkos kitarások” s ugyanakkor „a nagy megalkuvások” nemzedéke a közeljövőben kötelező módon el kell készítse a maga zárszámadását... Köztük az a kisközösség is, amelyik „*annyi balszerencse közt, / s oly sok viszály után*” – három kivételt leszámítva – mindmáig hű maradt a szülőföldjéhez, mindmáig itt él vagy itt nyugszik valahol a bihari temetőkből. Mert ugye, „*megéri a világ*”...

Ha azonban nemcsak a „helytálló múltidézés” nosztalgiáját összegezzük, de számba vesszük a beszámolók alapján körvonalazódó jövődképet is, az elénk táruló ábrázolás már korántsem szívmengető. A gyermekek és az unokák sorsalakulása ugyanis meglehetősen szomorú holnapot-holnapután sejtet: egy-két dicséretes itthon maradó vagy éppenséggel visszatelepedő kivételt leszámítva e kis osztályközösség gyerekeinek a döntő többsége már nem tartja magára nézve kötelező érvényűnek az „*itt élned, halnod kell*”

avítt imperatívuszát, azaz már nem él ebben az országban. A legtöbben Magyarországon keresik a boldogulást, de bizony akad olyan, nem is egy, aki Szingapúrból üzenget haza a szüleinek...

Mindezek hallatán az embernek bizony összeszorul a szíve, ha arra gondol: mi lesz itt 15-20 év múlva? Ki viszi tovább a *holnaposok* „*hajnal-kurjantását*”? A *Pece-parti Párizs* mítoszát? *Szent László* városalapító legendáját? A *Várad Regestrum*, a *várad béke*, a *várad disputa* és a *Várad Biblia* történelmi hagyatékát? Nem is említve a valaha világhírt jelentő *Tabulae Varadiensis* csillag-tájékoztatóját!

Bizony nem valami optimista ez a jövőkép! Sőt, a legkevésbé sem az. Szembenézve azonban e fenti keserű kérdésözönnel, „*ha teljességgel nem aludt ki lelkiismeretünk, s kedves bírái magunknak lenni nem akarunk*” – dübörögnék fel benned a XVII. század krónikásának, Medgyesi Pálnak *Erdély romlásának okairól* írt csaknem háromszázötven éves gondolatai –, bizony tudomásul kell vennetek, ha már képtelenek voltatok ebben a globalizálódó és uniformizálódó, mindent az anyagi érvényesülésnek alávető világban az itthon maradás „*felette szükséges voltáról*” meggyőzni az utádatok jövő nemzedéket, „*hogy igazságosan és méltán esett rajtunk, valamiben vagyunk*”. Mert bizony ezen az „életvizsgán” jószerével csaknem mindannyian megbuktatok...

Nagyvárad, 2015. július 28.

2. Hulló falevelek sírása

Betegek a váradi vadgesztenyefák. Nagyon betegek! Leveleik már augusztus elején rézvörösbe ráncosodtak, egybecsavarodó száraz tetemeik pedig mind gyakrabban és gyakrabban hagyják maguk mögött imbolygó ágvégi lakóhelyüket és ereszkednek alá magatehetetlenül a szomorúan sóhajtozó, foltos kérgű öreg fatörzsek lábához, „*terítve hatalmas szőnyeg*” idő előtt mindegyikük köré. Az oly sok évtizeden át szinte-szinte a város szimbólumaként számon tartott, Várad csaknem valamennyi bel- és külvárosi utcáját és közterét uraló impozáns lombosított fák most egyre inkább temetői hangulatot sugallnak maguk körül, szomorú látványuk mind gyakrabban az elmúlás és a pusztulás gondolatait idézi fel a netán arra sétáló, a fonnyadás jelei láttán egyre jobban megdöbbenő járókelőkben...

Az illetékes intézmények „jól képzett szakemberei” pedig magatehetetlenül vonogatják a vállukat. Van, aki a több hónapos kíméletlen kánikulával és az ebből adódó krónikus vízhiánnyal magyarázza a sajnálatos jelenséget, van, aki a fák gyökérzetét a legkevésbé sem kímélő csatorna-ásásokra panaszkodik, van, aki egy alig két évtizede megjelent, addig teljesen ismeretlen új parazitaféleség, a „vadgesztenyelevél-aknázómoly” (*Cameraria ohridella*) elszaporodásáról értekezik hosszadalmasan, s akad olyan is, aki az esetlegesen bekövetkező biológiai bumeráengeffektus kiszámíthatatlan veszélyeivel magyarázza a hajdan oly rendszeresen művelt védő permetezés évek óta való elmaradását.

Tény, hogy Nagyvárad szinte valamennyi emblematiszta zöldövezetében – a Bunyitay ligettől a Körös-parti sétányokon át egészen a parkosított vársáncig, vagy éppenséggel az állatkertnek is otthont adó Rhédey-kertig – mindenfelé „*hull az elsárgult levél*”... Hull, mert mindenki csak a „globális felmelegedést” hibáztatja, a Föld-méretű klímaváltozást, a világ édesvíz-tartalékainak a drasztikus fogyását, a talajvíz szintjének fenyegető csökkenését. Amiről, ugye, senki nem tehet! Mert hát mindezek sorra bekövetkeztek maguktól is. A helyi emberi felelőtlenség esetleges felleltározásáról azonban már nem szól a krónika, az illetékes döntéshozók bűnös totojázá-

sát, cinikus egymásra mutogatását már senki sem veszi számba. Mintha ebben a városban nem vágatták volna ki nem is olyan rég tucat-számra a belvárosi fákat (tessék csak a mára már tökéletesen „zöldtelenített” Szent László térre gondolni!), mintha a környező dombokra vezető sétányokon nem harsogott volna napestig a láncfűrész visítása egyik-másik „nagy ívű” városrendezési elképzelés megvalósítása miatt...

De ha már a világméretű éghajlatmódosulásra nem is tudnak közvetlenül hatni e jobb sorsot érdemlő város lakói (nem mintha a közeli Kárpátok hegyoldalainak az esztelen lecsupaszítása nem járult volna hozzá a maga módján hatékonyan e jelenség elmérgesedéséhez!), a gyermekkorodban minden nyári este és minden reggel az egész települést (tehát az útszé-
li fákat és a parkok sétányait is!) végiglocsoló öntözőkocsik újbóli munkába állítása minden bizonnyal nem jelentett volna olyan elviselhetetlenül nagy megterhelést a helyi költségvetés számára... A kora tavaszi fametszésről, a parkok rendszeres és szakszerű karbantartásáról vagy éppenséggel a beteg lombok, gallyak, ágak összegyűjtéséről és idejében való biztonságos megsemmisítéséről (azaz elkülönített helyen történő elégetésükről) nem is beszélve. Ez bizony a mindenkori városgazdálkodás egyik legelemibb feladata volt – és maradt mind a mai napig...

Igen, ha most végiggondolod azt, hogy úgy negyven-ötven esztendővel ezelőtt naponta hány alkalommal seprte végig az egyenruhába bújtatott utcaseprők serege nemcsak a város utcáit, tereit, járdáit, de a parkok és sétányok többször is lekaszált pázsitját is, hányszor gereblyézték végig a fák alatti zöld területeket, gyűjtötték össze és szállították el azonnal nagy kerekű kukáikkal az idő előtt lehullt (tehát valószínűleg beteg) faleveleket, bizony nagyon furcsa (és a jelen számára korántsem hízogó) minősítések tódulnak elő a tudatalattidból...

Mint ahogy arra is egyre gyakrabban vissza-visszaemlékezel – hiába, ahogy halad előre az öregedő ember az időben, annál gyakrabban eleveníti fel magában a gyermekkor utólag megszépülő emlékeit! –, hogy néhai elemista-korodban, az átkos ötvenes évek második felében, hány alkalommal kellett teli szatyor frissen gyűjtött vadgesztenyével az iskolába menni, hogy nehogy lemaradjatok az esztendőnként kötelező módon megrendezett osztály- és iskolaversenyeken, s ezek eredményeként minden október végén, november elején roskadásig megrakott teherautók szállították el az iskola

udvaráról a legközelebbi keményítő-gyárig az az évi begyűjtött „vadgesztenye-termést”... Most mi történik ezekkel a kiváló szénhidrát-nyersanyagot kínáló sötétbarna golyóbisokkal? Mennek mind a szeméttelrepre?

Igen, ezek a meglehetősen kényelmetlen kérdések is megfogalmazódnak benned, valahányszor – egyre ritkább – utcai bandukolásaid alkalmával egy-egy beteg, kornyadozó vadgesztenyefával találkozol. Mert ezek a fák nemcsak a múltját mindmáig kereső Holnap-városának a legendás zöld-díszei voltak, de bizony lélegző tüdői is ezeknek a benzingőztől fulladozó utcáknak. Pusztulásuk tehát a mi halálra ítéltetésünkkel egyenértékű.

Nagyvárad, 2015. augusztus 12.

3. Már megint elfelejtettük?

*„A vendégek és jövevények akkora hasznót hajtanak, hogy méltán állhatnak a királyi méltóság hatodik helyén. Hiszen kezdetben úgy növekedett a római birodalom, úgy magasztaltattak fel és lettek dicsőségesek a római királyok, hogy sok nemes és bölcs áradt hozzájuk különb-különb tájakról. Róma bizony még ma is szolgál volna, ha Aeneas sarjai nem teszik szabaddá. Mert amiként különb-különb tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényességét emeli s a külföldieket a pöffeszkedéstől elretenti. **Mert az egynemű és egyszokású ország gyöngye és esendő.** (Nam unius linguae uniusque moris regnum, imbecille et fragile est.) **Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakarattal gyámolítsad és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem***

másutt lakjanak. Ha pedig le akarnád rombolni, amit építettem, vagy szétszórni, amit összegyűjtöttem, kétségkívül igen nagy kárt szenved országod.” (Szent István intelmei Imre herceghez. A vendégek befogadásáról. A szerző kiemelései.)

A hónapok óta tartó, valóban óriási összeurópai kihívást jelentő „illegális-határátlépő”-áradatban (akiket olyan könnyen és leegyszerűsítő módon lehet most hol „politikai menekülteknek”, hol „megélhetési bevándorlónak” minősíteni – megfeledezvén

legfőbb, Istentől kapott adottságukról: arról, hogy elsősorban ők is emberek, akik minden bizonnyal nem úri jókedvükben hagyták ott több ezer kilométerre található otthonukat!) nem volna-e bölcsőbb és egészségesebb, a sziszegő intolerancia helyett, egy kicsit újra végiggondolni az ezeregyszáz éves magyar történelmet? Feltenni magunknak a kérdést, hogy mikor volt ez a nemzet erősebb: amikor bezárkózott, vagy amikor kinyitotta a kapuit? Amikor befogadta a kunokat és a jászokat, a szászokat és a cipszereket, a szerbeket és az örményeket, a svábokat és a zsidókat? Vagy akkor, amikor etnikai tisztogatásba kezdett, fajtisztasági vizsgálatot követelt a hivatalnokaitól, és származásuk miatt százezres nagyságrendben deportálta tulajdon állampolgárait? Mikor volt „emelkedő” ez a nemzet: amikor más értékeket is magába fogadott, vagy amikor „nemzetidegen” alapon minden különbözőséget kirekesztett?

Bizony idestova százötven esztendeje, a nemzetállamok kialakulása óta ez lett a magyarság egyik legfontosabb sorskérdése. Megválaszolására nem egy próbálkozás történt már, a magyar szellemi elit legkiválóbb képviselői próbáltak idő-

ről időre megoldást találni a „bezárkózás/felhígulás” dilemmájára, a végső felelet megfogalmazása azonban mindmáig várat magára. Nem is csoda! Itt majdnem elfogult véleményt nyilvánítani könnyen bűnös traumákat idézhet elő.

Épp ezért kellene talán többször is higgadtan visszamenni az időben! S épp ezért talán többször is újra kellene olvasnia mindenkinek – épp most, ezekben a valóban népvándorlás-hangulatú „köszörű idők”-ben – államalapító Szent István királyunk Imre fiához írt intelmeit is.

Kárára biztosan nem válna senkinek.

*Nagyváradon, 2015. augusztus 20-án,
Szent István napján*